

Tracy Chevalier

Meisje met de parel

Vertaald door Frans & Joyce Bruning

A.W. Bruna Uitgevers

Mijn moeder had me niet verteld dat ze kwamen. Later zei ze dat ze me niet zenuwachtig wilde maken. Het verraste me, want ik dacht dat ze me goed kende. Mensen die me niet kenden, dachten altijd dat ik rustig was. Als baby huilde ik niet. Alleen mijn moeder zag mijn kaak verstrakken, mijn al wijd open ogen zich nog verder opensperren.

Ik was in de keuken groente aan het snijden, toen ik voor onze voordeur de stemmen hoorde – die van een vrouw, zo helder als glimmend koper, en van een man, diep en donker als het hout van de tafel waarop ik aan het werk was. Het waren van die stemmen die we in ons huis maar zelden hoorden. In hun stemmen kon ik dure vloerkleden horen, boeken en parels en bont.

Ik was blij dat ik eerder op de dag de stoep voor het huis zo flink had geschrobd.

Mijn moeders stem – een kookpot, een schenkan – kwam vanuit de voorkamer dichterbij. Ze kwamen naar de keuken. Ik duwde de prei die ik aan het snijden was op zijn plaats, legde vervolgens het mes op tafel, veegde mijn handen af aan mijn schort en kneep mijn lippen samen om ze glad te maken.

Mijn moeder verscheen in de deuropening, met een waarschuwing in haar ogen. Achter haar moest de vrouw haar hoofd buigen omdat ze zo lang was, langer dan de man die haar volgde.

Heel ons gezin was klein van stuk, zelfs mijn vader en broer.

De vrouw zag eruit alsof ze in een harde wind had gelopen, ofschoon het een stille dag was. Haar muts stond scheef, zodat er blonde krulletjes uitpiepten die nu als bijen voor haar voorhoofd fladderden, waarnaar ze nu en dan ongeduldig

mepte. Haar kraag moest nodig rechtgetrokken worden en was niet zo helder als hij kon zijn. Ze duwde haar grijze mantel van haar schouders naar achteren en toen zag ik dat er onder haar donkerblauwe jurk een baby groeide. Die zou tegen het eind van het jaar komen, of eerder.

Het gezicht van de vrouw zag eruit als een ovaal dienblad, soms glinsterend, dan weer dof. Haar ogen waren als twee lichtbruine knopen, een kleur die ik maar zelden samen met blond haar had gezien. Ze deed alsof ze me nauwgezet opnam, maar kon haar aandacht niet op me gericht houden; haar ogen flitsten door de keuken.

‘Dit is dus het meisje,’ zei ze abrupt.

‘Dit is mijn dochter Griet,’ antwoordde mijn moeder. Ik knikte onderdanig naar de man en de vrouw.

‘Zo. Erg groot is ze niet. Is ze sterk genoeg?’ Toen de vrouw zich omdraaide om de man aan te kijken, bleef het heft van het mes waarmee ik bezig was geweest in een plooi van haar mantel haken, zodat het van de tafel viel en over de vloer tolde.

De vrouw uitte een kreet.

‘Catharina,’ zei de man rustig. Hij sprak haar naam uit alsof hij kaneel in zijn mond had. De vrouw werd stil, het kostte haar duidelijk moeite haar zenuwen in bedwang te houden.

Ik deed een stap naar voren en pakte het mes op; het lemmet veegde ik schoon aan mijn schort voordat ik het weer op tafel legde. Het mes had de groente geraakt. Ik duwde een stukje wortel terug op zijn plaats.

De man keek naar me met ogen die grijs waren als de zee. Hij had een lang, hoekig gezicht en zijn gelaatsuitdrukking was rustig, in tegenstelling tot die van zijn vrouw, wier ogen flakkerden als een kaars. Hij had geen baard of snor en daar was ik blij om, want zo zag hij er knap uit. Hij droeg een zwarte cape over zijn schouders, een wit overhemd en een mooie kanten kraag. Zijn hoed zat op haren gedrukt die rood waren als door de regen gewassen bakstenen.

‘Wat was je aan het doen, Griet?’ vroeg hij.

De vraag verraste me, maar ik was verstandig genoeg dat

niet te laten merken. ‘Ik was groente aan het snijden, meneer. Voor de soep.’

Ik rangschikte groente altijd in een cirkel, elk soort met zijn eigen segment als een taartpunt. Er waren vijf segmenten: rodekool, uien, prei, wortelen en rapen. Ik had een mesrand gebruikt om elk segment vorm te geven en in het midden een schijfje wortel gelegd.

De man klopte met zijn vinger op de tafel. ‘Zijn ze gerangschikt in de volgorde waarin ze in de soep gaan?’ opperde hij terwijl hij de cirkel bekeek.

‘Nee, meneer.’ Ik aarzelde. Ik kon niet zeggen waarom ik de groente had gerangschikt. Ik plaatste ze gewoon zoals ik voelde dat ze moesten liggen, maar ik was te bang om dat tegen een heer te zeggen.

‘Ik zie dat je de witte kleuren gescheiden hebt,’ zei hij en hij wees naar de rapen en de uien. ‘En het oranje en het paars passen niet bij elkaar. Hoe komt dat?’ Hij pakte een reepje kool en een stukje wortel en schudde die als dobbelstenen in zijn hand.

Ik keek mijn moeder aan, die heel even knikte.

‘De kleuren vechten wanneer ze naast elkaar liggen, meneer.’

Hij trok zijn wenkbrauwen op alsof hij zo’n antwoord niet had verwacht. ‘En ben je lang bezig de groente te rangschikken voordat je de soep maakt?’

‘O nee, meneer,’ antwoordde ik verward. Ik wilde hem niet het idee geven dat ik lui was.

Vanuit mijn ooghoeken zag ik iets bewegen. Mijn zusje Agnes keek om de deurstijl en had het hoofd geschud bij mijn antwoord. Ik loog niet vaak. Ik sloeg mijn ogen neer.

De man draaide zijn hoofd wat om en Agnes verdween. Hij liet de stukjes wortel en kool in hun segmenten vallen. Het snippertje kool viel gedeeltelijk in de uien. Ik wilde mijn hand uitsteken en het voorzichtig op zijn plaats duwen. Ik deed het niet, maar hij wist dat ik het wilde doen. Hij stelde me op de proef.

‘Genoeg gekletst,’ zei de vrouw. Ofschoon ze zich ergerde omdat hij aandacht schonk aan mij, fronste ze tegen mij. ‘Morgen dan?’ Ze keek haar man aan voordat ze de kamer uitschreed, met mijn moeder achter zich aan. De man keek nog één keer naar wat er in de soep zou gaan, knikte tegen me en volgde de vrouwen.

Toen mijn moeder terugkwam, zat ik bij het groentewiel. Ik wachtte tot ze wat zou zeggen. Ze kromde haar schouders alsof ze de winterkou voelde, terwijl het zomer was en warm in de keuken.

‘Je gaat morgen bij hen beginnen als dienstbode. Als je het goed doet, verdien je acht stuivers per dag. Je kunt bij hen wonen.’

Ik kneep mijn lippen open.

‘Kijk niet zo naar me, Griet,’ zei mijn moeder. ‘We hebben geen keus, nu je vader niet meer kan werken.’

‘Waar wonen ze?’

‘Aan de Oude Langendijk, op het kruispunt met de Molenpoort.’

‘De Papenhoek? Zijn ze katholiek?’

‘Op zondag kun je thuiskomen. Dat hebben ze goedgevonden.’ Mijn moeder pakte de rapen met twee handen op, schepte ze op, tegelijk met wat rodekool en uien en liet ze in de pot met water vallen die op het vuur stond. De taartpunten die ik zo zorgvuldig had gemaakt, waren kapot.

Ik liep de trap op om naar mijn vader te gaan. Hij zat vooraan op zolder bij het raam, waar het licht op zijn gezicht viel. Zo kon hij nog een heel klein beetje zien.

Vader was tegelschilder geweest. Zijn vingers waren nog blauw van het schilderen van cupido’s, deernen, soldaten, schepen, kinderen, bloemen, vissen en andere dieren op witte tegels, die daarna werden geglazuurd, gebakken en verkocht. Op een dag ontplofte de oven, en ontnam hem zijn ogen en zijn werk. Hij had nog geluk – twee andere mannen kwamen om.

Ik ging naast hem zitten en pakte zijn hand.

‘Ik heb het gehoord,’ zei hij, voordat ik iets kon zeggen. ‘Ik heb alles gehoord.’ Zijn oren hadden de kracht van zijn ontbrekende ogen overgenomen.

Alles wat ik wist te zeggen, klonk verwijtend.

‘Het spijt me, Griet. Ik had het voor jou graag beter gedaan.’ De plek waar zijn ogen hadden gezeten, waar de dokter de huid had dichtgenaaid, zag er verdrietig uit. ‘Maar hij is een goede heer en fair. Hij zal je goed behandelen.’ Over de vrouw zei hij niets.

‘Hoe kunt u dat zo zeker weten, vader? Kent u hem?’

‘Weet je dan niet wie hij is?’

‘Nee.’

‘Herinner je je nog het schilderij dat we een paar jaar geleden gezien hebben in het stadhuis, dat Van Ruijven tentoonde nadat hij het had gekocht? Het was een gezicht op Delft vanaf de Rotterdamse en de Schiedamse Poort. Met een hemel die zo’n groot deel van het schilderij innam, en het zonlicht op sommige gebouwen.’

‘En in de verf zat zand om de stenen muren en de daken ruw te doen lijken,’ voegde ik eraan toe. ‘En er waren lange schaduwen in het water en kleine mensjes op de oever het dichtst bij ons.’

‘Dat bedoel ik.’ Vaders oogkassen verwijdden zich alsof hij nog ogen had en weer naar het doek keek.

Ik herinnerde het me goed, herinnerde me dat ik vaak op diezelfde plek had gestaan en Delft nooit had gezien op de manier van de schilder.

‘Was die man Van Ruijven?’

‘De opdrachtgever?’ Vader grinnikte. ‘Nee, nee, meisje, hij niet. Dat was de schilder. Vermeer. Dat waren Johannes Vermeer en zijn vrouw. Jij gaat zijn atelier schoonhouden.’

Bij de paar dingen die ik met me meenam, had mijn moeder nog een muts gevoegd, een kraag en een schort, zodat ik er elke dag een kon wassen terwijl ik de andere droeg en er altijd netjes uit zou zien. Ze gaf me ook een versierde kam van schildpad, in de vorm van een schelp, die van mijn

grootmoeder was geweest en die te mooi was om door een dienstbode te worden gedragen, en een gebedenboek waarin ik kon lezen als ik wilde ontsnappen aan het katholicisme om me heen.

Terwijl we mijn spulletjes bijeenzochten, legde ze uit waarom ik voor de Vermeers moest gaan werken. ‘Je weet dat je nieuwe meester de voorzitter is van het Sint-Lucasgilde, en dat ook was toen je vader vorig jaar dat ongeluk kreeg?’

Ik knikte, nog steeds geschrokken dat ik voor zo’n kunstenaar ging werken.

‘Het gilde zorgt zo goed mogelijk voor zijn mensen. Weet je nog die spaarkas waarin je vader jarenlang geld stortte? Dat geld is voor meesters die het moeilijk hebben, zoals wij nu. Maar het is niet toereikend, weet je, zeker nu Frans in zijn leertijd zit en er geen geld binnenkomt. We kunnen niet anders. We nemen geen openbare liefdadigheid aan, niet als we het zonder kunnen. Toen hoorde je vader dat je nieuwe meester een dienstbode zocht die zijn atelier kon schoonhouden zonder iets te verplaatsen, en hij noemde jouw naam, met het idee dat Vermeer als voorzitter, en op de hoogte van onze omstandigheden, waarschijnlijk wel zou helpen.’

Ik overdacht wat ze had gezegd. ‘Hoe maak je een kamer schoon zonder iets te verplaatsen?’

‘Natuurlijk moet je dingen verzetten, maar je moet een manier vinden om ze precies zo terug te plaatsen dat het lijkt of er niets verstoord is. Zoals je dat ook voor je vader doet, nu hij niet meer kan zien.’

Na het ongeluk van mijn vader hadden we geleerd dingen neer te zetten waar hij ze altijd kon terugvinden. Maar zo iets doen voor een blinde man was één ding. Het was heel iets anders het te doen voor een man met de ogen van een schilder.

Agnes zei niets tegen me na het bezoek. Toen ik die avond naast haar in bed kroop, bleef ze zwijgen, al keerde ze me niet de rug toe. Ze lag naar het plafond te staren. Toen ik

eenmaal de kaars had uitgeblazen, was het zo donker dat ik geen hand voor ogen kon zien. Ik draaide me naar haar toe.

‘Je weet dat ik niet wil weggaan. Ik moet het doen.’

Stilte.

‘We hebben het geld nodig. Nu vader niet kan werken, hebben we niets.’

‘Acht stuivers per dag is niet zoveel geld.’ Agnes had een schorre stem alsof haar keel was bedekt met spinrag.

‘Het zorgt voor brood op de plank. En een beetje kaas. Dat is niet zo weinig.’

‘Ik zal nu helemaal alleen zijn. Jullie laten me helemaal alleen. Eerst Frans, nu jij.’

Van ons allen was Agnes het meest van streek geweest toen Frans vorig jaar wegging. Hij en zij hadden altijd gevochten als kat en hond, maar ze had dagenlang gepruild toen hij eenmaal weg was. Met haar tien jaar was zij de jongste van ons drie kinderen en ze had nooit eerder meegemaakt dat Frans en ik er niet waren.

‘Moeder en vader zullen er nog zijn. En ’s zondags kom ik jullie bezoeken. Bovendien was het geen verrassing toen Frans wegging.’ We hadden al jaren geweten dat onze broer aan zijn leerlingenschap zou beginnen als hij dertien werd. Vader had flink gespaard om voor het leercontract te betalen en hij had er eindeloos over gesproken hoe Frans een ander aspect van het vak zou leren, daarna terug zou komen en dat ze samen een tegelfabriek zouden beginnen.

Nu zat vader bij het raam en sprak nooit meer over de toekomst.

Na het ongeluk was Frans twee dagen thuisgekomen. Sindsdien was hij hier niet meer geweest. De laatste keer dat ik hem zag, was toen ik naar de fabriek was gegaan waar hij leerling was, aan de andere kant van de stad. Hij zag er uitgeput uit en zijn armen zaten onder de brandblaren van het uit de oven halen van de tegels. Hij vertelde me dat hij van zonsopgang werkte tot zo laat dat hij soms zelfs te moe was om te eten. ‘Vader heeft me nooit gezegd dat het zo erg zou

zijn,' mompelde hij wrokkig. 'Hij zei altijd dat zijn leerlingentijd hem had gevormd.'

'Misschien was dat ook zo,' antwoordde ik. 'Het heeft hem gemaakt tot wie hij nu is.'

Toen ik de volgende morgen klaar was om te vertrekken, schuifelde mijn vader, voorttastend langs de muur, naar de stoep. Ik omhelsde mijn moeder en Agnes. 'Voordat je het weet is het weer zondag,' zei mijn moeder.

Mijn vader gaf me iets wat in een zakdoek was gewikkeld. 'Als herinnering aan thuis,' zei hij. 'Aan ons.'

Het was mijn favoriete tegel van hem. Aan de meeste van zijn tegels die we thuis hadden, mankeerde op de een of andere manier iets – stukjes eraf of scheef gesneden of de afbeelding was vaag doordat de oven te heet was geweest. Maar deze had mijn vader speciaal voor ons bewaard. Het was een eenvoudige afbeelding van twee figuurtjes, een jongen en een ouder meisje. Ze speelden niet, zoals kinderen gewoonlijk deden op tegels; ze liepen gewoon, en leken op Frans en mij als we samen wandelden – vader had heel duidelijk aan ons gedacht toen hij het schilderde. De jongen liep wat voor het meisje uit, maar had zich omgedraaid om iets te zeggen. Hij had een ondeugend gezicht en verwarde haren. Het meisje droeg haar muts zoals ik de mijne droeg, niet zoals de meeste andere meisjes, met de banden onder hun kin gebonden of achter in hun hals. Ik had het liefst een witte muts die met een brede rand om mijn gezicht gevouwen zat, zodat mijn haren helemaal bedekt waren, en waarvan de punten aan weerszijden van mijn gezicht in plooiën neervielen en zo mijn gelaatsuitdrukking verborgen. Ik hield de muts stijf door hem te koken met aardappelschillen.

Ik liep weg van ons huis en droeg mijn spulletjes in een samengebonden schort. Het was nog vroeg – onze burens gooiden emmers water over hun stoep en de straat voor hun huizen en schrobden ze schoon. Dat zou Agnes nu doen, net als veel van mijn andere taken. Ze zou minder tijd hebben

om op straat en langs de grachten te spelen. Haar leven ging ook veranderen.

De mensen knikten naar me en keken nieuwsgierig toen ik voorbijliep. Niemand vroeg waar ik heen ging of riep een paar vriendelijke woorden. Dat hoefden ze niet – ze wisten wat er met een gezin gebeurde als een man niet meer kon werken. Het zou iets zijn om later over te praten – de jonge Griet wordt dienstbode, haar vader heeft het gezin in de ellende gebracht. Maar ze zouden zich niet verkneukelen. Hun kon gemakkelijk hetzelfde overkomen.

Ik had mijn hele leven al door die straat gelopen, maar ik was me nooit zo bewust geweest dat mijn rug naar mijn huis was gekeerd. Toen ik echter het eind van de straat bereikte en de hoek om sloeg, zodat mijn familie me niet meer kon zien, ging het lopen me wat gemakkelijker af en kon ik om me heen kijken. De ochtend was nog koel, de lucht was als een vlak grijswit laken dat strak boven Delft was gespannen, de zomerson was nog niet warm genoeg om het weg te branden. De gracht waarlangs ik liep, was een spiegel van wit licht, getint met groen. Naargelang de zon helderder werd, zou de gracht donkerder worden tot de kleur van mos.

Frans, Agnes en ik zaten vaak langs die gracht en gooiden er dingen in – kiezelsteentjes, stokken, ooit een kapotte tegel – en stelden ons voor wat ze op de bodem zouden raken – geen vissen, maar schepsels uit onze verbeelding, met veel ogen, schubben, handen en vinnen. Frans bedacht de interessantste monsters. Agnes was het bangst. Ik maakte altijd een eind aan het spelletje; ik was te zeer geneigd de dingen te zien zoals ze waren, net zoals zij dingen konden bedenken die niet bestonden.

Er voeren een paar boten in de gracht, op weg naar het marktplein. Het was echter geen marktdag, want dan was de gracht zo vol dat je het water niet meer zag. Eén boot vervoerde riviervis voor de kramen op de Hiëronymusbrug. Een andere lag diep in het water, beladen met bakstenen. De man die de boot voortboomde, riep me een groet toe. Ik

knikte alleen maar en boog mijn hoofd zodat mijn gezicht schuilging achter de rand van mijn muts.

Ik liep over een brug over de gracht en sloeg af naar de open ruimte van de Markt, waar het zelfs nu al druk was met mensen die kriskras door elkaar liepen, op weg om de een of andere boodschap te doen – vlees kopen in de Vleeshal, of brood bij de bakker, of ze droegen hout dat gewogen moest worden in de waag. Kinderen deden boodschappen voor hun ouders, leerlingen voor hun meesters, dienstboden voor hun huishoudens. Paarden en wagens dokkerden over de stenen. Rechts van me stond het stadhuis, met zijn vergulde voorgevel en gezichten van wit marmer die vanaf de sluitstenen boven de ramen omlaagkeken. Links van me stond de Nieuwe Kerk waar ik zestien jaar geleden was gedoopt. Zijn hoge, smalle toren deed me denken aan een stenen vogelkooi. Vader had ons eens meegenomen naar boven. Ik zal nooit het uitzicht over Delft vergeten, elk smal stenen huis en steil rood dak en natuurlijk de stadspoort bleven in mijn geheugen gegrift, piepklein maar toch scherp. Ik vroeg mijn vader of elke Hollandse stad er zo uitzag, maar hij wist het niet. Hij had nooit een andere stad bezocht, zelfs Den Haag niet, twee uur te voet bij ons vandaan.

Ik liep naar het midden van het plein. Daar vormden de stenen een ster met acht punten, binnen een cirkel. Elke punt wees naar een ander deel van Delft. Ik zag het als het middelpunt van de stad en als het middelpunt van mijn leven. Frans, Agnes en ik hadden op die ster gespeeld sinds we oud genoeg waren om naar de Markt te rennen. In ons favoriete spel koos ieder van ons een punt en een van ons noemde een ding – een ooievaar, een kerk, een kruiwagen, een bloem – en dan renden we in die richting om dat ding te zoeken. Op die manier hadden we het grootste deel van Delft verkend.

Maar één punt hadden we nooit gevolgd. Ik was nooit naar de Papenhoek gegaan, waar de katholieken woonden. Het huis waar ik zou gaan werken, was net tien minuten van ons huis vandaan, de tijd die het duurde om een pot water aan

de kook te brengen, maar ik was er nooit langsgelopen.

Ik kende geen katholieken. Er waren er niet zoveel in Delft, en geen in onze straat of in de winkels waar we kochten. Het was niet zozeer dat we hen uit de weg gingen, maar zij bemoeiden zich met niemand. Ze werden in Delft getolereerd, maar van hen werd verwacht dat ze hun geloof niet naar buiten brachten. Ze hielden hun diensten besloten, in bescheiden gebouwen die er aan de buitenkant niet uitzagen als kerken.

Mijn vader had met katholieken gewerkt en vertelde me dat ze niet anders waren dan wij. Ze waren misschien wat minder ernstig. Ze hielden van eten en drinken en zingen en spelen. Hij zei dat bijna alsof hij hen benijdde.

Nu volgde ik de punt van de ster en liep veel langzamer over het plein dan alle anderen, want ik zag ertegen op die vertrouwde plek te verlaten. Ik stak de brug over de gracht over en sloeg links af de Oude Langendijk in. Links van me liep de gracht evenwijdig aan de straat en scheidde hem zo van de Markt.

Op het kruispunt met de Molenpoort zaten vier meisjes op een bank naast de openstaande deur van een huis. Ze zaten in volgorde van hun lengte, vanaf de oudste die ongeveer zo oud leek als Agnes, tot de jongste, die waarschijnlijk ongeveer vier jaar was. Een van de middelste meisjes had een baby op haar schoot – een grote baby die waarschijnlijk al kon kruipen en die al gauw zou kunnen lopen.

Vijf kinderen, dacht ik. En één onderweg.

De oudste was aan het bellenblazen door een mosselschelp aan het uiteinde van een holle pijp, bijna precies zoals mijn vader voor ons had gemaakt. De anderen sprongen op en klaptten de bellen stuk als ze voorbijdreven. Het meisje met de baby op haar schoot bewoog zich niet veel; ze ving maar weinig bellen, al zat ze naast de bellenblazer. De jongste aan het uiteinde zat het verst weg, ze was de kleinste en had weinig kans om bij de bellen te komen. De een na jongste was het vlugst, ze sprong achter de bellen aan en klapte haar

handen eromheen. Zij had het lichtste haar van alle vier, zo rood als de droge stenen muur achter haar. De jongste en het meisje met de baby hadden beiden blonde krullen zoals hun moeder, terwijl de oudste even donkerrood was als haar vader.

Ik keek toe hoe het meisje met het lichtrode haar naar de bellen sloeg en ze vlak boven de grond liet klappen, vlak voordat ze uiteen zouden spatten op de vochtige grijswitte tegels die diagonaal in rijen voor het huis waren gelegd. Zij zal een lastpost zijn, dacht ik. 'Je kunt ze beter niet zo dicht boven de tegels stukklappen,' zei ik. 'Anders moeten die opnieuw worden geschrobd.'

Het oudste meisje liet de pijp zakken. Vier paar ogen staarden me aan met dezelfde blik, zodat er geen twijfel bestond dat ze zusjes waren. Ik kon allerlei kenmerken van hun ouders in hen zien – hier grijze ogen, daar lichtbruine ogen, hoekige gezichtjes, ongeduldige bewegingen.

'Ben jij de nieuwe meid?' vroeg de oudste.

'Ze hebben ons gezegd naar jou uit te kijken,' onderbrak die met het helderrode haar voordat ik kon antwoorden.

'Cornelia, ga Tanneke eens halen,' zei de oudste tegen haar.

'Ga jij maar, Aleydis,' beval Cornelia op haar beurt de jongste, die met wijd open grijze ogen naar me keek, maar zich niet bewoog.

'Ik ga wel.' De oudste had zeker geconcludeerd dat mijn komst toch belangrijk was.

'Nee, ik ga.' Cornelia sprong op, rende voor haar oudere zus uit en liet mij alleen met de twee rustigere meisjes.

Ik keek naar de woelige baby op de schoot van het meisje. 'Is dat je broertje of je zusje?'

'Broertje,' antwoordde het meisje met een stem zo licht als een veren kussen. 'Hij heet Johannes. Je mag hem nooit Jan noemen.' De laatste woorden sprak ze uit alsof ze een bekend refrein waren.

'Zo. En hoe heet jij?'

'Lisbeth. En dit is Aleydis.' De jongste lachte tegen me.

Ze waren beiden keurig gekleed in bruine jurken met witte schorten en mutsen.

‘En je oudste zus?’

‘Maertge. Je mag haar nooit Maria noemen. Onze grootmoeder heet Maria. Maria Thins. Dit is haar huis.’

De baby begon te jengelen. Lisbeth liet hem op haar knie op en neer huppen.

Ik keek op naar het huis. Het was zeker deftiger dan het onze, maar niet zo deftig als ik had gevreesd. Het had twee verdiepingen, plus een zolder, terwijl het onze maar één verdieping had met een kleine zolder. Het was een hoekhuis, met de Molenpoort aan de ene kant, zodat het wat breder was dan de andere huizen in de straat. Het voelde minder ingesloten aan dan veel andere huizen in Delft, die in smalle stenen rijen langs de grachten samengepakt stonden, hun schoorstenen en trapgevels spiegelen in het groene grachtenwater. De ramen van de benedenverdieping van dit huis waren heel hoog en op de eerste verdieping waren drie ramen, dicht bijeen, in plaats van de twee ramen van andere huizen in de straat.

Vanaf de voorkant van het huis was net boven de gracht de toren van de Nieuwe Kerk zichtbaar. Een vreemd gezicht voor een katholieke familie, dacht ik. Een kerk waar ze nooit naar binnen zullen gaan.

‘Zo, jij bent dus de meid?’ hoorde ik achter me.

De vrouw die in de deuropening stond, had een breed gezicht, pokdalig door een vroegere ziekte. Ze had een dikke en onregelmatige neus en haar volle lippen waren samengeknepen en vormden een kleine mond. Haar ogen waren lichtblauw, alsof ze de hemel erin had gevangen. Ze droeg een grijsbruine jurk met een witte onderjurk, een muts die strak om haar hoofd was gebonden en een schort die minder schoon was dan de mijne. Ze blokkeerde de deuropening, zodat Maertge en Cornelia zich langs haar heen moesten wringen, en ze bekeek me met gekruiste armen alsof ze op een uitdaging wachtte.

Ze voelt zich al door mij bedreigd, dacht ik. Ze zal me op mijn huid zitten als ik niet oppas.

‘Ik heet Griet,’ zei ik en ik keek haar strak aan. ‘Ik ben de nieuwe dienstbode.’

De vrouw ging van het ene been op het andere staan. ‘Dan kun je maar beter binnenkomen,’ zei ze na een tijdje. Ze liep achteruit richting het schemerige interieur, zodat de deuropening vrij was.

Ik stapte over de drempel.

Wat ik me altijd zal herinneren van de keer dat ik voor het eerst in de voorhal kwam, waren de schilderijen. Binnen bleef ik verbaasd staan, met mijn bundel in de hand. Ik had al eerder schilderijen gezien, maar nooit zoveel in één vertrek. Ik telde er elf. Op het grootste doek zag je twee bijna naakte mannen die met elkaar worstelden. Ik herkende het niet als een verhaal uit de Bijbel en vroeg me af of het een katholiek onderwerp was. Andere schilderijen beeldden meer bekende dingen uit – opgetast fruit, landschappen, schepen op zee, portretten. Ze leken van verschillende schilders te zijn. Ik vroeg me af welke van mijn nieuwe meester waren. Er was er geen bij zoals ik van hem verwachtte.

Later ontdekte ik dat ze allemaal van andere schilders waren – hij bewaarde zelden zijn eigen afgewerkte schilderijen in het huis. Hij was zowel kunsthandelaar als schilder en in bijna elke kamer hingen doeken, zelfs waar ik sliep. Het waren er bij elkaar meer dan vijftig, ofschoon het aantal nu en dan varieerde wanneer hij ze verhandelde en verkocht.

‘Kom, het is niet nodig dat je hier blijft staan gapen.’ De vrouw haastte zich een lange gang door die aan de zijkant van het huis helemaal tot achteraan liep. Ik volgde haar toen ze abrupt linksaf een kamer inliep. Aan de muur recht tegenover de deur hing een schilderij dat groter was dan ikzelf. Het beelde Christus aan het kruis uit, omgeven door de maagd Maria, Maria Magdalena en de heilige Johannes. Ik probeerde niet te staren, maar ik was verbaasd over de afmetingen en het onderwerp. ‘Katholieken zijn niet zo an-

ders dan wij,' had mijn vader gezegd. Maar zulke schilderijen hadden wij thuis niet, evenmin in onze kerken of waar dan ook. Nu zou ik dit doek elke dag zien.

Ik dacht altijd aan die kamer als de kruisigingskamer. Ik voelde me er nooit lekker.

Het schilderij verraste me zozeer dat ik de vrouw in de hoek niet zag totdat ze iets zei. 'Zo, meisje,' zei ze, 'dat is zeker iets nieuws voor jou?' Ze zat in een gemakkelijke stoel een pijp te roken. Haar tanden, die de steel vastklemde, waren bruin geworden en haar vingers zaten onder de inktvlekken. Voor de rest zag ze er keurig uit – met haar zwarte jurk, kanten kraag en stijve witte muts. Ofschoon haar gerimpelde gezicht streng keek, leken haar bruine ogen geamuseerd.

Zij was zo'n oude vrouw die eruitzag alsof ze langer dan wie ook zou leven.

Zij is Catharina's moeder, dacht ik ineens. Het was niet alleen de kleur van haar ogen en het sliertje grijs haar dat aan haar muts ontsnapte op dezelfde manier als bij haar dochter. Zij had de houding van iemand die gewend was te zorgen voor mensen die niet zo competent waren als zijzelf – te zorgen voor Catharina. Nu begreep ik waarom ik naar haar was gebracht, in plaats van naar haar dochter.

Ofschoon ze me terloops aan leek te kijken, was haar blik waakzaam. Toen ze haar ogen halfdicht kneep, besepte ik dat ze al mijn gedachten kende. Ik draaide mijn hoofd om, zodat mijn gezicht schuilging achter mijn muts.

Maria Thins trok grinnikend aan haar pijp. 'Goed zo, meisje. Hier houd je je gedachten voor je. Jij gaat dus voor mijn dochter werken. Ze is er nu niet, ze is boodschappen doen. Tanneke hier zal je rondleiden en uitleggen wat je taken zijn.'

Ik knikte. 'Ja, mevrouw.'

Tanneke, die naast de oude vrouw had gestaan, liep langs me heen. Ik liep haar achterna en voelde de ogen van Maria Thins in mijn rug branden. Ik hoorde haar weer grinniken.

Tanneke nam me eerst mee naar de achterkant van het huis, waar de kook- en waskeukens waren en twee voor-

raadkamers. Vanuit de waskeuken kwam je op een kleine achterplaats vol witte was die te drogen hing.

‘Om te beginnen moet dat gestreken worden,’ zei Tanneke. Ik zei niets, al zag het ernaar uit dat de was nog niet voldoende was gebleekt in de middagzon.

Ze bracht me weer naar binnen en wees naar een gat in de vloer in een van de voorraadkamers, waar een ladder naar beneden leidde. ‘Daar slaap jij,’ zei ze. ‘Laat je spullen er maar in vallen dan kun je later de boel op orde brengen.’

Met tegenzin liet ik mijn bundel in het schemerige hol vallen en dacht aan de stenen die Agnes, Frans en ik in de gracht hadden gegooid om de monsters op te zoeken. Mijn spulletjes bonkten op de zandvloer. Ik voelde me als een appelboom die zijn vrucht verliest.

Ik liep achter Tanneke aan de gang door, die toegang gaf tot alle kamers – veel meer kamers dan in ons huis. Naast de kruisigingskamer waar Maria Thins zat, meer aan de voorkant van het huis, was een kleinere kamer met kinderbedden, bedpannen, stoeltjes en een tafel waarop allerlei aarde-werk stond, kandelaars, kaarsendompers en kleding, alles op een hoopje.

‘Hier slapen de meisjes,’ mompelde Tanneke, misschien gegeneerd vanwege de rommel.

Ze liep de gang weer in en opende de deur naar een grote kamer, waar door de ramen aan de voorkant het licht naar binnen stroomde over de vloer met rode en grijze tegels. ‘De grote zaal,’ mompelde ze. ‘Hier slapen de meester en meesters.’

Rond hun bed hingen groene zijden gordijnen. Er stond nog meer meubilair in de kamer – een grote kast met ingelegd ebbenhout, een tafel van blank hout, tegen de ramen aan geschoven, met een paar Spaanse leren stoelen eromheen gegroepeerd, maar wat me vooral opviel, waren weer de schilderijen. In deze kamer hingen er meer dan waar ook. In stilte telde ik er negentien. De meeste waren portretten – het leken familieleden van weerskanten te zijn. Er hing ook

een doek van de maagd Maria en een van de drie koningen die het Christuskindje aanbaden. Weinig op mijn gemak keek ik naar beide.

‘Nu boven.’ Tanneke beklom als eerste de steile trap en legde toen haar vinger op haar lippen. Ik klom zo stil als ik maar kon. Boven keek ik om me heen en zag de gesloten deur. Daarachter was het stil en ik wist dat hij het was.

Ik bleef staan, met mijn ogen strak op de deur gericht, en durfde me niet te bewegen voor het geval hij die opende en naar buiten kwam.

Tanneke boog zich naar me toe en fluisterde: ‘Hierbinnen moet je schoonmaken, dat zal de jonge meesteres je later wel uitleggen. En deze kamers’ – ze wees naar deuren aan de achterkant van het huis – ‘zijn de kamers van mijn meesteres. Daar maak alleen ik schoon.’

We slopen weer naar beneden. Toen we opnieuw in de waskeuken stonden, zei Tanneke: ‘Jij moet de was voor het huis doen.’ Ze wees naar een hele stapel kleren – ze waren achtergeraakt met hun wasgoed. Het zou me moeite kosten dat in te halen. ‘In de keuken is een waterreservoir, maar het water voor de was kun je maar beter uit de gracht halen – in dit deel van de stad is het schoon genoeg.’

‘Tanneke,’ zei ik zacht, ‘heb jij dit allemaal zelf gedaan? Het koken en het poetsen en het wassen voor het huis?’

Ik had de juiste woorden gekozen. ‘En nog een deel van het boodschappen doen.’ Tanneke zwol van trots over haar eigen ijver. ‘De jonge meesteres doet natuurlijk de meeste, maar als ze in verwachting is, eet ze geen rauw vlees en vis meer. En dat is vaak,’ voegde ze er fluisterend aan toe. ‘Jij moet naar de Vleeshal gaan en ook naar de Vismarkt. Dat hoort ook bij je taken.’

Daarop liet ze me achter bij het wasgoed. Met mij erbij waren er nu tien mensen in huis, van wie eentje een baby, die meer kleren vuil zou maken dan de rest. Ik zou elke dag de was moeten doen, mijn handen zouden vol kloven en barsten komen door de zeep en het water, mijn gezicht zou rood

worden van het boven de damp staan, mijn rug zou pijn gaan doen door het optillen van het natte wasgoed, ik zou mijn armen branden aan het strijkijzer. Maar ik was nieuw en ik was jong – het was te verwachten dat ik het zwaarste werk zou krijgen.

Het wasgoed moest een dag weken voordat ik het kon wassen. In de voorraadkamer, van waaruit je in de kelder kwam, vond ik twee tinnen waterpotten en een koperen ketel. Ik nam de potten mee en liep door de lange gang naar de voordeur.

De meisjes zaten nog steeds op de bank. Nu had Lisbeth de bellenblazer, terwijl Maertge de baby Johannes voedde met brood dat in melk was geweekt. Cornelia en Aleydis joegen achter de bellen aan. Toen ik verscheen, hielden ze allemaal op met wat ze aan het doen waren en keken me verwachtingsvol aan.

‘Jij bent de nieuwe dienstbode,’ zei het meisje met het helderrode haar beslist.

‘Ja, Cornelia.’

Cornelia pakte een kiezelsteen en gooide die over de weg de gracht in. Haar hele arm zat onder de lange krassen – ze had zeker de huiskat geplaagd.

‘Waar ga je slapen?’ vroeg Maertge en ze veegde haar papvingers af aan haar schort.

‘In de kelder.’

‘Wij vinden het leuk daarbeneden,’ zei Cornelia. ‘Laten we daar nu gaan spelen.’

Ze liep snel naar binnen maar kwam niet ver. Toen niemand haar achterna kwam keerde ze terug met een boos gezicht.

‘Aleydis,’ zei ik en ik stak mijn hand uit naar het jongste meisje, ‘wil jij me laten zien waar ik water uit de gracht kan halen?’

Ze pakte mijn hand vast en keek naar me op. Haar ogen waren als twee blinkende grijze munten. Met Cornelia en Lisbeth achter ons aan staken we de straat over. Aleydis

bracht me naar de trap die omlaag naar het water leidde. Toen we naar beneden keken, hield ik haar hand steviger vast, zoals ik jaren eerder had gedaan met Frans en Agnes als we vlak bij het water stonden.

‘Niet aan de rand gaan staan,’ beval ik. Aleydis deed gehoorzaam een stapje terug. Maar Cornelia liep vlak achter me aan toen ik de potten de trap afdroeg.

‘Cornelia, ga je me helpen het water dragen? Zo niet, ga dan terug naar je zusjes.’

Ze keek me aan en toen deed ze iets wat in deze situatie het ongunstigst was. Als ze gemokt of geroepen had, zou ik weten dat ik haar onder de duim had gekregen. In plaats daarvan lachte ze.

Ik boog me naar haar toe en gaf haar een klap om de oren. Ze bloosde, maar huilde niet. Ze rende de trap weer op. Aleydis en Lisbeth keken ernstig naar me omlaag.

Toen had ik een voorgevoel. Zo zal het met haar moeder gaan, dacht ik, alleen zal ik haar geen klap kunnen geven.

Ik vulde de potten en droeg ze via de trap naar boven. Cornelia was verdwenen. Maertge zat er nog met Johannes. Ik nam een van de potten mee naar binnen naar de kookkeuken, waar ik het vuur aanstak, de koperen ketel vulde en die op de vlammen zette.

Toen ik terugkwam, was Cornelia weer buiten, nog steeds met een rood gezicht. De meisjes speelden met draaitollen op de grijze en witte tegels. Geen van hen keek naar me op.

De pot die ik achter had gelaten, stond er niet meer. Ik keek in de gracht en zag hem ondersteboven drijven, net buiten bereik van de trap.

‘Ja, jij gaat een lastpost worden,’ mompelde ik. Ik zocht om me heen naar een stok om de pot uit het water te vissen, maar zag er geen. Ik vulde de andere pot opnieuw, droeg die naar binnen en draaide mijn hoofd zodanig dat de meisjes mijn gezicht niet konden zien. De pot zette ik naast de ketel op het vuur. Daarop ging ik weer naar buiten, deze keer met een bezem.